

Bibliografia

KSIAŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

HAJDUKIEWICZ A.: Oznaczenia geograficzne produktów rolno-spożywczych w relacjach handlowych Unii Europejskiej – Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2020, 251 s., Monografie nr 269.

Problematyka oznaczeń geograficznych wpisuje się w nurt międzynarodowych stosunków gospodarczych i handlu międzynarodowego. Ma coraz większe znaczenie z uwagi na włączanie do międzynarodowych umów handlowych i tym samym uznanie za ważny obszar negocjacyjny, czasami wręcz blokujący zawarcie porozumienia. Zagadnienie oznaczeń geograficznych jest złożone z powodu ich dwoistej natury. Chodzi o to, że mogą przynosić korzyści producentom i eksporterom oraz generować pozytywne efekty zewnętrzne, a jednocześnie w pewnych warunkach stanowić instrument protekcyjny, chroniący producentów przed konkurencją. Głównym celem prezentowanej monografii jest identyfikacja ekonomicznych funkcji oznaczeń geograficznych produktów rolno-spożywczych, regulacyjnych aspektów ich stosowania w handlu międzynarodowym oraz ocena znaczenia dla rozwoju relacji handlowych UE z krajami trzecimi. Autorka wykorzystała analizę światowej literatury przedmiotu, dane z krajów UE-28 oraz bazy danych DOOR, e-Spirit-Drinks, e-Bacchus, WITS, a także wyniki własnych badań ankietowych na próbie 31 reprezentantów wszystkich polskich grup producenckich, które do końca 2018 r. zarejestrowały oznaczenie geograficzne typu chroniona nazwa pochodzenia (ChNP) lub chronione oznaczenie geograficzne (ChOG). W rozdziale pierwszym monografii przedstawiła definicję oznaczeń geograficznych zawartą w przepisach prawa międzynarodowego oraz cechy, funkcje i aspekty strategiczne oznaczeń w ujęciu marketingowym. Rozdział drugi zawiera przegląd zasad i systemów ochrony oznaczeń geograficznych, najważniejsze uregulowania zawarte w wielostronnych porozumieniach oraz charakterystykę systemów ochrony oznaczeń obowiązujących w USA i Chinach. Następna część przedstawia oznaczenia geograficzne jako kwestię sporną w negocjacjach międzynarodowych dotyczących wielostronnych stosunków handlowych, np. runda DOHA WTO. Rozdział kolejny charakteryzuje problem stosowania i ochrony oznaczeń geograficznych w bilateralnych stosunkach handlowych UE. Przykładami są negocjacje Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu

i Inwestycji między USA a UE, Kompleksowa umowa gospodarczo-handlowa między UE a Kanadą, Umowa o wolnym handlu UE – Republika Korei, Umowa DCFTA między UE a Ukrainą. Rozdział ostatni dotyczy możliwości i ograniczeń rozwoju handlu artykułami rolno-żywnościowymi z unijnymi oznaczeniami geograficznymi oraz prezentuje i omawia wyniki badań własnych autorki na temat szans, korzyści i barier rozwoju sprzedaży i eksportu polskich produktów z oznaczeniami geograficznymi. (M.M.)

KRYSZAK Ł., CZYŻEWSKI B.: Determinanty dochodów rolniczych w regionach Unii Europejskiej – Wyd. CeDeWu, Warszawa 2020, 312 s.

Przedstawiana monografia prezentuje badania nad dochodem rolniczym oparte na założeniach ekonomii klasycznej oraz instytucjonalnej. Przyjęto w niej założenie, że głównym celem prowadzącego gospodarstwo jest maksymalizacja dochodu oraz uwzględniono wpływ uwarunkowań, jakie tworzą instrumenty WPR. W pracy wykorzystano dane z gospodarstw ze 115 regionów FADN UE z lat 2004-2015. Głównym celem jest zidentyfikowanie determinantów dochodów gospodarstw rolnych w regionach UE na poziomie gospodarstwa reprezentatywnego FADN, z uwzględnieniem różnic w posiadanych zasobach i produktywności czynników wytwórczych. W realizacji celu wykorzystano obserwacje dotyczące następujących zagadnień: czy intensyfikacja produkcji przynosi wciąż zadowalające skutki dla wzrostu dochodów w regionach o niższej produktywności ziemi; czy poprawa sprawności wykorzystania majątku przynosi skutki w postaci wzrostu dochodu; czy w warunkach wysokiego nasycenia kapitałem i wysokiej produktywności w części regionów UE sposobem na utrzymanie wzrostu dochodów jest zarządzanie strukturą majątkową i kosztową oraz wzrost dopłat z WPR. W analizach autorzy wykorzystali liczne metody badawcze, przede wszystkim o charakterze ilościowym, m.in. Worda, TOPSIS-CRITIC, DEA, regresji panelowej. W kolejnych rozdziałach monografii zawarli: operacjonalizację pojęcia „dochód rolniczy” oraz charakterystykę potencjalnych determinantów dochodu na podstawie badań literaturowych; przegląd relacji zasobowych i produktywności czynników wytwórczych w teorii modeli rozwojowych rolnictwa; wyznaczenie skupień regionów FADN UE o podobnych relacjach zasobowych i produktywności czynników wytwórczych; ocenę poziomu i dynamiki podstawowych kategorii dochodów rolniczych oraz ocenę sytuacji finansowej gospodarstw rolniczych w regionach FADN; ocenę współzależności między poziomem dochodu z gospodarstwa rolnego a jego determinantami. Autorzy sformułowali rekomendacje dla polityki rolnej: właściwe jest dalsze uelastycznianie WPR; mechanizmy wsparcia specjalizacji dla gospodarstw o średniej wielkości wymagają dopracowania; należy ułatwić dostęp do środków finansowych gospodarstwom, które chcą zwiększać działalność; celem WPR powinno być kształtowanie struktury agrarnej, w której wiodącą rolę odgrywają gospodarstwa średnie. (M.M.)

KRYSZTOFIAK J., PAWLAK K., KOŁODZIEJCZAK M.: Regionalne zróżnicowanie problemu niedożywienia na świecie – Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2020, 221 s.

Działania podejmowane od początku XX wieku w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego nie przyniosły spektakularnych wyników i problem niedożywienia na świecie jest nadal aktualny. W państwach wysoko rozwiniętych jest to zjawisko marginalne, ale w krajach rozwijających się z powodu głodu cierpi co ósmy mieszkaniec, a w regionach takich jak Afryka Środkowa i Afryka Wschodnia niedożywionych jest odpowiednio 41 i 31,5% ludności. Na stopień wyżywienia wpływa wiele czynników o charakterze przyrodniczym, ekonomicznym, demograficznym, społecznym i politycznym oraz nierówności społeczne wynikające z przyczyn subiektywnych lub różnego poziomu rozwoju rolnictwa. Siła oddziaływania poszczególnych determinantów niedożywienia i jego poziom są zróżnicowane w skali globalnej. Różną skutecznością odznaczają się także podejmowane na poziomie regionalnym i narodowym działania zmierzające do poprawy sytuacji wyżywieniowej. Wykorzystując literaturę przedmiotu oraz dane statystyczne FAO, Banku Światowego, WHO, UNCTAD, USDA, GFSI autorki monografii przedstawiły regionalne zróżnicowanie problemu niedożywienia na świecie i oceniły skuteczność wybranych sposobów jego rozwiązywania. W pierwszym rozdziale przedstawiły ewolucję koncepcji bezpieczeństwa żywnościowego, jego filary, warunki i wymiary oraz wybrane sposoby pomiaru. W rozdziale drugim omówiły regionalne zróżnicowanie sytuacji wyżywieniowej świata, w tym analizę skali i częstości występowania niedożywienia, stopień zaspokojenia potrzeb energetycznych, zaopatrzenie w podstawowe składniki odżywcze, zdrowotne skutki niedożywienia. Następnie odniosły się do wyznaczników fizycznego i ekonomicznego dostępu do żywności w poszczególnych regionach świata, określiły rolę rolnictwa w kształtowaniu sytuacji wyżywieniowej krajów rozwijających się oraz wyodrębniły typy krajów ze względu na częstość występowania niedożywienia i wybrane cechy opisujące stan sektora rolnego. W ostatnim rozdziale autorki krytycznie oceniły inicjatywy podejmowane od 1945 roku w celu ograniczenia zjawiska głodu w skali międzynarodowej i narodowej, zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się. (M.M.)

MARKS-BIELSKA R.: Ewolucja rynku ziemi rolniczej w Polsce – Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2020, 238 s.

Wielofunkcyjność ziemi rolniczej i nieodnawialność jej zasobów powodują, że rynek ziemi musi być traktowany inaczej niż pozostałych towarów, czynników produkcji i dóbr kapitałowych. Jego analiza wymaga wykorzystania osiągnięć ekonomii, prawa oraz innych nauk społecznych, w tym politycznych. Głównym celem badawczym omawianej monografii, która stanowi komplementarną kontynuację wydanej przez autorkę w 2010 r. rozprawy habilitacyjnej pt. *Rynek ziemi rolniczej w Polsce – uwarunkowania i tendencje rozwoju*, było wskazanie czynników warunkujących racjonalne wykorzystanie ziemi rolniczej. Dla realizacji tego zamierzenia autorka w trakcie prowadzonych analiz i badań udowodniła postawione przez siebie hipotezy badawcze: na racjonalne

funkcjonowanie rynku ziemi wpływa określenie i egzekwowanie uprawnień własnościowych; ziemia rolnicza odgrywa coraz większą rolę w dostarczaniu dóbr publicznych; funkcjonowanie instytucji dzierżawy w Polsce w obecnym kształcie prawnym nie przyczynia się do najefektywniejszego społecznie i ekonomicznie wykorzystania zasobów ziemi rolniczej przez dzierżawców; o zasoby ziemi rolniczej konkuruje coraz więcej podmiotów, co wywołuje konflikty; specyficzne cechy rynku ziemi implikują konieczność sprawnej i racjonalnej interwencji państwa. W pracy zostały wykorzystane wyniki badań prowadzonych przez autorkę od 1999 r., dostępna literatura przedmiotu, dane statystyczne GUS, EUROSTAT, ANR, KOWR, ARiMR oraz obowiązujące w obszarze badawczym prawodawstwo. Autorka stwierdziła, że wymagająca ujęcia holistycznego problematyka nie doczekała się na razie nawet krótkookresowej polityki gospodarowania ziemią rolniczą ani na poziomie UE, ani Polski. Nowoczesna polityka dotycząca rynku ziemi funkcjonująca w ramach polityki gospodarczej i rolnej musi integrować inne działania sektorowe (inwestycyjne, ochrony środowiska, gospodarkę przestrzenną, urbanistykę, architekturę krajobrazu) i opierać się na celach strategicznych, których realizacja umożliwi m.in. zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i energetycznego kraju. (M.M.)

Oprac. M.M.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

CHRISENDO D., SIREGAR H., QAIM M.: Oil Palm and Structural Transformation of Agriculture in Indonesia (Palma olejowa a zmiany strukturalne rolnictwa w Indonezji) – *Agricultural Economics* 2021, <https://doi.org/10.1111/agec.12658>.

Przekształcenia strukturalne w rolnictwie polegają zazwyczaj na stopniowym powiększaniu obszaru średniego gospodarstwa rolnego, wzroście przeciętnej produktywności oraz odpływie siły roboczej z rolnictwa do innych sektorów gospodarki. Procesom tym towarzyszą pracooszczędne innowacje w produkcji rolnej oraz możliwości zarabkowania w przemyśle i usługach. W latach 1998-2018 udział rolnictwa Indonezji w tworzeniu PKB zmalał z 24 do 13%, a odsetek pracujących w tym sektorze wśród ogółu pracujących spadł z 45 do 31%. Kraj ten stał się największym światowym producentem i eksporterem oleju palmowego, a do jego wytwarzania wykorzystuje 14 mln ha ziemi oraz pracę 8 mln osób zatrudnionych w gospodarstwach i przetwórstwie. Głównym celem autorów artykułu było sprawdzenie, czy gwałtowny wzrost popytu na olej palmowy przyczynił się do zmian strukturalnych indonezyjskiego rolnictwa. W swoich analizach wykorzystali dane panelowe pochodzące z trzech fal badania przeprowadzonego w 2012, 2015 i 2018 r. w gospodarstwach zlokalizowanych w indonezyjskim regionie Jambi. Uprawa palmy olejowej jest kapitałochłonna, ale wymaga znacznie mniej nakładów pracy na hektar niż tradycyjnie produkowane rośliny, takie jak ryż czy kauczukowiec. Rolnicy indonezyjscy, którzy rozpoczęli wytwarzanie oleju palmowego, zwiększali znacząco powierzchnię swoich upraw (przeciętnie o 30%), a część zaoszczędzonego czasu przeznaczali na rozwój działalności rolniczej. Z przeprowadzonych badań wynika, że w ostatnich latach wzrosła średnia wielkość gospodarstw rolnych w Indonezji. Ponadto autorzy zaobserwowali pozytywny związek między wprowadzeniem uprawy palmy olejowej a pozyskiwaniem dochodów ze źródeł pozarolniczych. Wyniki wskazują także, iż część nakładów pracy z gospodarstw rolnych przepłynęła do innych sektorów, co poprawiło sytuację ekonomiczną rodzin rolniczych. Rozpoczęcie produkcji oleju palmowego znacznie zwiększało prawdopodobieństwo uruchomienia drobnej działalności gospodarczej wśród ankietowanych wiejskich rodzin. Natomiast przestawienie na produkcję oleju palmowego nie wpływało na wzrost szansy zatrudnienia w przemyśle i usługach, co autorzy opracowania łączą z ograniczonym popytem na pracę ze strony tych sektorów na rynkach lokalnych. (M.D.)

Van DEYNZE B., SWINTON S.M., HENNESSY D.A.: Are Glyphosate-Resistant Weeds a Threat To Conservation Agriculture? Evidence From Tillage Practices in Soybeans (Czy chwasty odporne na glifosat są zagrożeniem dla rolnictwa konserwującego? Wyniki badań nad uprawami soi) – American Journal of Agricultural Economics 2021, <https://doi.org/10.1111/ajae.12243>.

Od połowy XX wieku w rolnictwie amerykańskim dla ochrony upraw przed chwastami szeroko stosuje się preparaty herbicydowe. Wcześniej do odchwaszczania wykorzystywano metody mechaniczne związane z intensywną orką, co prowadziło do erozji gleby, pogorszenia się jakości wód i dużego zużycia paliw. Obecnie coraz częściej w produkcji rolnej stosowana jest bardziej przyjazna środowisku uprawa konserwująca. Tendencja ta została wzmocniona przez adaptację metod pielęgnacji chemicznych opartych na glifosacie. W ciągu lat wiele gatunków chwastów ewoluowało i stały się odporne na wspomniany składnik, co zmniejszyło jego skuteczność. W artykule zaprezentowano wyniki badań wskazujących, że znaczne ograniczenie stosowania upraw konserwujących w produkcji soi w USA wiązało się z rozprzestrzenianiem chwastów odpornych na glifosat. Autorzy, na podstawie danych panelowych zebranych w latach 1998-2016 od ponad 22 tysięcy gospodarstw rolnych zlokalizowanych w 31 stanach, oszacowali strukturalne modele zarządzania uprawami soi. Z obliczeń wynika, że pierwsze pojawienie się gatunków chwastów odpornych na glifosat miało niewielki wpływ na sposoby prowadzenia upraw. Niemniej od czasu zidentyfikowania ośmiu gatunków chwastów odpornych na glifosat częstotliwość uprawy konserwującej i bezorkowej w amerykańskim rolnictwie spadła odpowiednio o 3,9 i 7,6 pkt proc. Ponadto stwierdzono, że w sytuacji pojawienia się dziesięciu gatunków odpornych na glifosat przewidywana stopa stosowania herbicydów bez glifosatu wzrośnie o 50 pkt proc., a dostępność herbicydów innych niż glifosat przyczyni się do stosowania uprawy konserwującej. Korzystając z prostego modelu transferu korzyści, autorzy ostrożnie szacują, iż w latach 2008-2016 reakcje rolników na rozprzestrzenianie się chwastów odpornych na glifosat spowodowały koszty społeczne w formie pogorszenia się jakości wody i klimatu na skutek dodatkowej emisji paliw, w wysokości prawie 245 mln USD. Kwota nie uwzględnia kosztów spowodowanych uwolnieniem węgla podczas uszkodzenia gleby. Zdaniem badaczy przytoczona kwota prawdopodobnie wzrośnie, gdy odporność na glifosat stanie się bardziej powszechna i coraz więcej rolników zdecyduje się na uprawę roli jako dodatkowy sposób odchwaszczania. (M.D.)

KIRNER L., STÜRMER B.: Mehrkosten von und Erfahrungen mit höheren Tierwohlstandards in der österreichischen Schweinemast (Dodatkowe koszty i doświadczenia dotyczące tuczu świń w austriackich gospodarstwach rolnych w związku z poprawą dobrostanu zwierząt) – Berichte über Landwirtschaft 2021, Vol. 99, Ausgabe 1.

Autorzy artykułu przeprowadzili analizę, której celem było określenie wzrostu kosztów chowu trzody chlewnej w związku z dodatkowymi wydatkami gospodarstw rolnych na poprawę dobrostanu. Wyższe koszty były determinowane wzrostem powierzchni chlewni w przeliczeniu na utrzymywaną sztukę, rodzajem wykorzystywanej ściółki, sto-

sowaniem pasz wolnych od GMO, obcinaniem ogonów i większymi nakładami pracy. Badania empiryczne zostały przeprowadzone w 12 fermach, które wdrożyły wyższe standardy w zakresie dobrostanu. Dodatkowe koszty bez uwzględniania środków publicznych wahały się od 6 do 48,5 EUR na sztukę. Gospodarstwa rolne w Austrii, które wdrażają wysokie standardy w zakresie dobrostanu zwierząt mogą otrzymywać wsparcie, które pokrywa 40-70% dodatkowych kosztów w zależności od wdrożonych rozwiązań technologicznych. Pozostała część wzrostu kosztów powinna zostać pokryta wyższymi cenami żywca wieprzowego. We wdrażaniu optymalnych systemów chowu, które umożliwią większy udział w rynku mięsa wieprzowego z produkcji o podwyższonych standardach dobrostanu, ważną rolę powinno odegrać doradztwo rolnicze. (P.S.)

MAGGIO G., MASTRORILLO M., SITKO N.J.: Adapting to High Temperatures: Effect of Farm Practices and Their Adoption Duration on Total Value of Crop Production in Uganda (Dostosowywanie się do wysokich temperatur: efekty praktyk w gospodarstwach rolnych i długość ich stosowania na ogólną wartość produkcji roślinnej w Ugandzie) – American Journal of Agricultural Economics 2021, <https://doi.org/10.1111/ajae.12229>.

Wyzwania związane z adaptacją do zmian klimatu są szczególnie duże w subtropikalnych i tropikalnych krajach Afryki Subsaharyjskiej, np. w Ugandzie. Narastające ocieplenie obniża tam znacząco plony i zmniejsza dochody z działalności rolniczej, która jest podstawowym źródłem utrzymania znacznej części ludności. Z tego powodu poszukiwane są rozwiązania ograniczające wrażliwość systemów rolniczych i wspierające producentów rolnych. Działania obejmują m.in. popularyzację efektywnych sposobów użytkowania ziemi, wspieranie wykorzystywania odpowiednich technologii, pomoc w dywersyfikacji źródeł utrzymania i mobilności zawodowej ludności rolniczej. W artykule przedstawiono badanie związków pomiędzy wysokimi temperaturami a wartością produkcji kukurydzy oraz realizacją dwóch zrównoważonych praktyk rolniczych, a mianowicie stosowania nawozów organicznych (kompostu i obornika) i międzyplonu roślin bobowatych. Wykorzystując szczegółowe informacje klimatyczne (o temperaturze i ilości opadów) o charakterze przestrzennym oraz dane z czterech fal badań ankietowych przeprowadzonych na reprezentatywnej dla kraju próbie 1120 gospodarstw, autorzy oszacowali model z efektami stałymi oraz z zastosowaniem zmiennej instrumentalnej. Badanie ma duże znaczenie dla ludności i gospodarki Ugandy (2/3 populacji tego kraju pracuje w rolnictwie, którego udział w PKB wynosi 23%), gdyż ocieplenie klimatu (od 1960 roku średnia temperatura wzrosła o 1,4 °C) i związana z nim susza odpowiadają obecnie za około 34% strat w zbiorach. Uzyskane wyniki wskazują, że stosowanie rozpatrywanych praktyk rolniczych ma pozytywny wpływ na całkowitą wartość produkcji roślinnej, a efekt ten wzrasta monotonicznie wraz ze zwiększaniem się temperatury. Ponadto liczba lat, na przestrzeni których rolnik realizował analizowane praktyki, wiązała się z wyższą całkowitą wartością produkcji roślinnej. Obserwowana korelacja zaznaczała się w całym rozkładzie wysokich odchyleń temperaturowych. Zdaniem badaczy promowanie prośrodowiskowych sposobów produkcji w gospodarstwach może pomóc ugandyjskiemu rolnictwu w przeciwdziałaniu zagrożeniom stwarzanym przez rosnące temperatury. (M.D.)

MRÓWCZYŃSKA-KAMIŃSKA A., SZUBA-BARAŃSKA E., POCZTA W.: Wy-niki produkcyjne oraz efektywność agrobiznesu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej – Ekonomista 2021, nr 1, s. 87-117.

Dokonawszy porównania historycznych uwarunkowań rozwoju agrobiznesu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) i Europy Zachodniej oraz przytoczywszy obowiązujące definicje, autorzy artykułu przedstawili zmiany wyników produkcyjnych, dochodowych oraz efektywności agrobiznesu w 10 państwach EŚW (Bułgarii, Czechach, Estonii, Litwie, Łotwie, Polsce, Rumunii, Słowacji, Słowenii, Węgrzech). Zbadali także, czy obserwowane przekształcenia zmniejszają różnice rozwojowe w porównaniu z państwami UE-15. Analizą objęli wyniki produkcyjno-dochodowe oraz efektywność z lat 2000-2014, a uwzględnili w niej 3 agregaty agrobiznesu: zaopatrzenie, rolnictwo właściwe, przemysł spożywczy. Posłużyli się analizą przepływów międzygałęziowych dokonaną na podstawie statystycznego opisu działalności produkcyjnej wszystkich gałęzi w określonym układzie w trakcie ustalonego okresu (tabele przepływów międzygałęziowych). Autorzy potwierdzili procesy rozwojowe modernizujące wytwarzanie żywności i powstawanie nowoczesnego agrobiznesu w krajach EŚW oraz zmniejszanie udziału rolnictwa w całej produkcji i dochodzie narodowym. Widoczny jest wzrost wydajności i produktywności pracy na drodze zwiększania wolumenu produkcji i dochodu oraz spadku zatrudnienia. Dla pokonania nadal istniejącej różnicy rozwoju agrobiznesu między krajami EŚW a UE-15 niezbędne jest wsparcie środkami publicznymi, w tym z WPR, nakierowanymi na wywoływanie zmian strukturalnych i wzrost efektywności. (M.M.)

PASIŃSKA D.: Handel zagraniczny produktami mięsnymi Polski z Japonią w latach 2014-2019 – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego 2021, t. 21, z. 1, s. 16-32.

Japonia jest państwem, które z uwagi na ograniczoną dostępność gruntów ornych oraz dość dużą liczbę coraz zamożniejszych mieszkańców jest silnie uzależnione od importu żywności i pasz. Pod względem produktów mięsnych jest jednym z największych importerów na świecie (pierwsze miejsce w imporcie mięsa kurczaków, drugie wieprzowiny, a trzecie wołowiny). Dla ochrony swoich producentów Japonia wprowadza różne bariery importowe, ale wejście w życie umowy o wolnym handlu między UE a Japonią (1 lutego 2019 r.) może stworzyć możliwości ożywienia i wzmocnienia eksportu z Polski mięsa i jego przetworów. Autorka artykułu scharakteryzowała zmiany w handlu zagranicznym produktami mięsnymi Polski z Japonią w latach 2004-2019. Wykorzystała dane MF, OECD, ITC Trade Map oraz Biura Statystycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Komunikacji Japonii. Posłużyła się metodami analizy dynamiki zjawisk, analizy struktury oraz wybranymi miarami konkurencyjności handlu zagranicznego. Stwierdziła, że w badanym okresie salda handlu zagranicznego produktami mięsnymi z Japonią były dodatnie, ale w latach 2016-2019 eksport był dużo niższy niż w okresie 2011-2013. Przyczyną było wystąpienie w Polsce ptasiej grypy, ASF i wprowadzenie przez Japonię ograniczeń w imporcie określonych produktów oraz bariery taryfowej. Ograniczenia eksportu wynikają także z problemów z przystosowaniem oferty do specyficznych smaków lokalnych oraz silnej konkurencji ze strony głównych światowych producentów. (M.M.)

STAŃKO ST., MIKUŁA A.: Zmiany w produkcji, handlu zagranicznym i zużyciu krajowym ziemniaków w Polsce w latach 2001-2019 – Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – Problemy Rolnictwa Światowego 2021, t. 21, z. 1, s. 33-51.

W wielu państwach europejskich, w tym w Polsce, uprawa ziemniaków ma ważne znaczenie gospodarcze. W naszym kraju w 2019 r. udział ziemniaków w globalnej produkcji rolnictwa wynosił 4,2%, a w produkcji towarowej 3,7%. Celem artykułu było określenie zasadniczych kierunków zmian i ich nasilenia w produkcji, zużyciu krajowym i obrotach w handlu zagranicznym ziemniakami i ich przetworami. Autorzy analizowali dane GUS oraz IERiGŻ-PIB z lat 2001-2019, a tak długi okres obserwacji pozwolił także na opracowanie funkcji trendu i przygotowanie średniookresowych projekcji rozwoju na 2025 r. Badania obejmowały zmiany w powierzchni upraw ziemniaków, plonach, zbiorach, wykorzystaniu (spożycie, straty, pasze, sadzeniaki, eksport, przetwórstwo przemysłowe i spożywcze), spożyciu (nieprzetworzone, przetwory), przetwórstwo (skrobia, gorzelnictwo, susz, artykuły spożywcze), eksport oraz import (świeże, susze, chipsy, skrobia, frytki, inne produkty), saldo obrotów handlowych, tendencje w handlu zagranicznym ziemniakami i przetworami. Na podstawie prowadzonych analiz autorzy sformułowali m.in. następujące tendencje: spadek powierzchni upraw i wielkości zbiorów ziemniaków, zwiększenie plonowania, zmniejszenie spożycia ziemniaków nieprzetworzonych, wzrost spożycia przetworów, wzrost przetwórstwa, dodatnie saldo handlu zagranicznego przetworami z ziemniaków, ujemne saldo handlu zagranicznego ziemniakami świeżymi. Przygotowana projekcja rozwoju na 2025 r. określiła produkcję ziemniaków w Polsce na 7250-7540 tys. t, a zapotrzebowanie na 7430-7570 tys. t. (M.M.)

STĘPIEŃ S., POLCYN J., BORYCHOWSKI M.: Determinanty zrównoważonego rozwoju ekonomiczno-społecznego rodzinnych gospodarstw rolnych w Polsce – *Ekonomista* 2021, nr 1, s. 56-86.

Małe rodzinne gospodarstwa rolne mają ogromne znaczenie w łagodzeniu problemów głodu i biedy oraz poprawie bezpieczeństwa żywnościowego i poziomu życia na obszarach wiejskich. Jednocześnie ich działalność służy ochronie środowiska naturalnego i bioróżnorodności, czyli struktury te realizują zrównoważony model rolnictwa. Celem prezentowanego artykułu jest identyfikacja czynników makroekonomicznych, politycznych i instytucjonalnych wpływających na poziom zrównoważenia ekonomiczno-społecznego polskich gospodarstw rodzinnych. Autorzy swoje rozważania oparli na teorii ekonomii politycznej i nowej ekonomii instytucjonalnej. Sformułowali hipotezę, że warunkiem podstaw zrównoważenia gospodarstw jest zgodność wielkości i struktury produkcji, cech demograficznych zarządzającego (wiek, wykształcenie), powiązań rynkowych oraz polityki rolnej. Twierdzenie to weryfikowali z wykorzystaniem metody TOPSIS i wyników badań ankietowych prowadzonych w 2018 r. na próbie ponad 700 gospodarstw rodzinnych ze wszystkich województw. Pytania dotyczyły 4 bloków tematycznych: zrównoważenia ekonomiczno-społecznego, zrównoważenia środowiskowego,

powiązań z rynkiem, ogólnych cech gospodarstwa. Na podstawie analizy regresji zbudowanego modelu autorzy stwierdzili, że najważniejszym czynnikiem zrównoważenia ekonomiczno-społecznego gospodarstw rodzinnych jest ich integracja z rynkiem i pozycja w łańcuchu marketingowym. Pozytywny wpływ ma także odpowiednie wykształcenie i młody wiek rolnika oraz wielkość produkcji i powierzchnia gospodarstwa. Natomiast negatywnie na rozwój gospodarstwa oddziałuje wysoki udział dopłat z UE w dochodach rolnika. Otrzymane wyniki analiz powinny stać się cenną informacją dla polityki rolnej wspierającej drobnotowarowe rodzinne gospodarstwa. (M.M.)

VELTHEIM F.R., RUBE A.A., HEISE H.: Elektromobilität in der deutschen Landwirtschaft – Eine qualitative Analyse zur Nutzerakzeptanz (Elektromobilność w niemieckim rolnictwie – jakościowa analiza akceptacji użytkowników) – German Journal of Agricultural Economics (GJAE) 2021, Vol. 70, No. 1.

Temat e-mobilności w rolnictwie staje się coraz bardziej aktualny, co przejawia się np. w powstawaniu pierwszych projektów ciągników z napędem elektrycznym. Nadal jednak nie jest jasne, czy koncepcje te mogą zostać wprowadzone na szeroką skalę, czy też pozostaną niszowe. Oczywiście jest, że akceptacja e-mobilności przez rolników będzie odgrywać decydującą rolę w przyszłości. Autorzy artykułu podjęli badania mające na celu określenie czynników wpływających na akceptowanie przez użytkowników maszyn rolniczych o napędzie elektrycznym. Jakościowo badania stanowią przyczynek do dalszych badań w tym zakresie. Autorzy przeprowadzili wywiady z 15 kierownikami gospodarstw rolnych o różnej organizacji i stwierdzili, że większość ankietowanych rolników jest krytycznie nastawiona do rozpowszechniania i wykorzystywania e-mobilności w rolnictwie. Jednocześnie wykazano, że czynniki wpływające na akceptację maszyn rolniczych o napędzie elektrycznym są wzajemnie powiązane, a zatem częściowo mają pośredni wpływ na akceptację *ex ante* przez respondentów. (P.S.)

VROEGE W., BUCHELI J., DALHAUS T., HIRSCHI M., FINGER R.: Insuring crops from space: the potential of satellite-retrieved soil moisture to reduce farmers' drought risk exposure (Ubezpieczanie upraw z przestrzeni powietrznej: potencjał danych o wilgotności gleby z pomiarów satelitarnych w ograniczaniu ekspozycji rolników na ryzyko suszy) – European Review of Agricultural Economics 2021, Vol. 48, Issue 2, <https://doi.org/10.1093/erae/jbab010>.

Jednym z przykładów zaawansowanych instrumentów zarządzania ryzykiem w rolnictwie jest ubezpieczenie indeksowe od ryzyka suszy. Rozwiązanie tego typu jest efektywne kosztowo, redukuje problem asymetrii informacji oraz pozwala stosunkowo tanio i szybko określić wysokość odszkodowań. Autorzy artykułu oceniają, czy ubezpieczenia oparte na globalnych i łatwo dostępnych danych satelitarnych dotyczących wilgotności gleby mogą zmniejszyć ryzyko strat finansowych wywołanych suszą. Dane satelitarne pozyskiwane są za pomocą teledetekcji wykorzystującej techniki mikrofalowe i mogą dostarczać informacji o wilgotności gleby w warstwach powierzchniowych. W ramach

badania opracowano indywidualne ubezpieczenia indeksowe na podstawie wilgotności gleby dla upraw pszenicy, kukurydzy i rzepaku. Ich konstrukcję oparto na unikalnych danych pochodzących z 89 gospodarstw wielkoobszarowych zlokalizowanych we wschodnich Niemczech. Materiał empiryczny obejmował lata 1995-2015 i został zebrany przez lokalną agencję ubezpieczeniową. Z przeprowadzonych badań wynika, że ubezpieczenie indeksowe skonstruowane w oparciu o dane dotyczące wilgotności gleby znacząco zmniejszało ekspozycje na ryzyko strat zbiorów spowodowanych suszą w porównaniu do sytuacji braku ubezpieczenia produkcji. Ponadto indeks oszacowany na podstawie danych satelitarnych ma przewagę nad wskaźnikiem wilgotności gleby bazującym na pomiarach z naziemnych stacji meteorologicznych. Ważny jest także wniosek, iż dostępne dane satelitarne można wykorzystać do zwiększenia odporności gospodarstw na zmieniający się klimat. W szczególności firmy ubezpieczeniowe oferując produkty dla rolników, powinny bazować na bardziej szczegółowych informacjach odnoszących się do konkretnych gospodarstw rolnych. Natomiast decydenci odpowiedzialni za kształtowanie polityki rolnej powinni dążyć do poprawy dostępności wskazanych danych dla firm ubezpieczeniowych. Zdaniem autorów upowszechnienie rozwiązań ubezpieczeniowych opisanych w artykule może przyczynić się także do ograniczenia stosowania przez rząd kosztownych odszkodowań kłęskowych. (M.D.)

ZHLLIMA E., XHOXHI O., IMAMI D.: Feminisation in agriculture in a transition economy: Women's role in family farms (Feminizacja rolnictwa w transformującej się gospodarce: rola kobiet w gospodarstwach rodzinnych) – *Sociologia Ruralis* 2021, Vol. 61, No. 2, <https://doi.org/10.1111/soru.12332>.

Relacje związane z płcią kulturową stanowią ważny mechanizm alokacji i dystrybucji pracy, dochodów, bogactwa i nakładów produkcyjnych w sektorze rolnym i na obszarach wiejskich. Od kilkudziesięciu lat badania nad równością płci skupiają się na związkach między rolami płciowymi a procesem podejmowania decyzji i siłą przetargową. Jak wskazują autorzy artykułu, dotychczasowa literatura przedmiotu rzadko koncentrowała się na wpływie siły przetargowej i równości praw w rodzinach posiadających gospodarstwa rolne na struktury rolnictwa. Odwołują się do dorobku teorii feministycznych i przedstawiają, w jaki sposób feminizacja zaznacza się w rolnictwie kraju rozwijającego się, zmieniając aktywność kobiet w rodzinnych gospodarstwach rolnych. W szczególności analizują przeobrażenia w podejmowaniu decyzji w sektorze gospodarstw rolnych w Albanii. Jako państwo postsocjalistyczne Albania znajduje się w okresie transformacji, której jednym z przejawów jest wyludnianie się obszarów wiejskich na skutek ruchów migracyjnych. Ze względu na wyjazdy zarobkowe mężczyzn za granicę i ich zwiększoną mobilność zawodową rośnie w rolnictwie albańskim znaczenie kobiet w odniesieniu do praw własności i kompetencji kierowniczych w gospodarstwach. Autorzy opracowania analizują związek pomiędzy mocą decyzyjną kobiety w gospodarstwie rolnym a strukturami produkcyjnymi. Weryfikują hipotezę, że feminizujące się gospodarstwa wykazują tendencję do przestawiania się na mniej intensywne działalności produkcyjne. Wykorzystują materiał empiryczny z dwóch fal terenowych badań ankietowych przeprowadzonych wśród rodzin wiejskich z dwudziestu wsi oraz metodę regresji zmiennej

instrumentalnej. Z analiz przeprowadzonych na próbie 1167 osób wynika, że zaznaczał się pozytywny wpływ mocy decyzyjnej kobiet w gospodarstwach sadowniczych, a negatywny w gospodarstwach z chowem zwierząt oraz z gruntami porzuconymi. Na moc decyzyjną kobiet w gospodarstwie rolnym duży wpływ miał poziom wykształcenia, postrzeganie równości praw do ziemi oraz dostęp do usług doradczych. Zdaniem autorów wyniki świadczą o potrzebie instytucjonalnego wspierania praw do ziemi kobiet rolniczek, konieczności zwiększenia ich dostępu do szkoleń i edukacji rolniczej oraz przeprowadzaniu kampanii społecznych uświadamiających rolę kobiet w rolnictwie. (M.D.)

Oprac. Zespół

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.09.2021.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

